

År 2000 - og et gjen- syn med fortiden

LOGG- BOKEN

Hva er egentlig en loggbok? mest om fremgangen og Jo, nærmest en dagbok, hvilken positiv utvikling det journal, hvor alt viktig av har vært i vår kamp for døgnets hendelser noteres. sannhet og rett.

En loggbok er fin å ha Som en slags markering hvis en vil tilbake i tiden, av overgangen til år 2000 memorere hva som er hendt. åpner vi i dette nummer et

Den hjelper oss å bremse par av loggbøkene våre for på tiden, - for når vi blir til leserne, - og gjennom disse bake kommer datidens hendelser nær innpå oss, og gir vi et flersiders tilbake- loggboken vil hjelpe den blikk på noe av det som har enkelte av oss til å bedømme seg selv i forhold til det opptatt oss i de siste 55 år av det forgagne århundrede.

Interessant stoff - som gir Vi kan le av gamle bom- anledning til ettertanke og merter, hente lærdom av kanskje også litt mimring. nederlag og komme over Som redaktør ønsker jeg i

bølgedaler, fordi vi i boken dette århundrets første num- kan bli minnet om hvor ofte mer å bringe en takk til alle vi var engstelige uten grunn som trofast har støttet "Folk og Land" på avisens krong- - og dimensjonerte motgang lete vei gjennom nærmere og prøvelser vi fort kom 50 år.

Mange, mange av våre Loggboken blir også en venner har funnet sin grav påminnelse om at hver alder underveis og vi er ikke og årstid har sin egen umid- mange tilbake. delbare verdi.

Likevel, - la oss som er - I redaksjonen har vi våre oppegående og har krefter egne, spesielle loggbøker. igjen, trække veien videre.

Det er årgangene av vår La oss ikke stoppe opp, avis helt fra den gang bladet men fortsatt sette tydelige het "8. mai" - frem til spor etter oss til gagn for dagens "Folk og Land". dem som gjennom 2000-

Disse forteller oss vår årene skal skrive den sanne egen historie gjennom historie om oss.

okkupasjons- og fredsår, om Kjell Blich Schreiner motgang, men gledelig nok Redaktør

I N N H O L D :

Loggboken **SIDE 1**

Med Arnfinn Moland i Grenseland og jakten på nye lik **SIDE 2**

Knusende dom mot avis som ville kriminalisere oss **SIDE 8**

Maria Quislings livsønske ble oppfylt av kong Olav **SIDE 9**

"Soldatene" som beseiret oss med kjærlighet og varme **SIDE 8**

Nils i Snileviga med sin stemningsrapport 1945 **SIDE 5**

Hjemmefrontleder og stortingsmanns

ord før sin død:

"De landssvikdømte kommer til å få full oppreisning" **SIDE 10**

Dette - og meget mer i månedens nummer av "Folk og Land"

Med Arnfinn Moland i GRENSELAND

“Debatten med Ulateig er avsluttet. Arnfinn Molands bok er vårt svar på Ulateigs påstander”, sa Gunnar Sønsteby til VG 23.11.1999. Forfatteren supplerer i sitt forord med “At en anbefaling fra en samlet veteranbevegelse skulle komme godt med når det gjaldt arkivtilgang, viste seg snart”. Hans bok har den flertydige tittel “Over Grensen?” og må, til tross for forsikringer om det motsatte, nettopp kunne betraktes som det Sønsteby i sin avisuttalelse kaller den: “Et svar på Ulateigs påstander”. Det greier seg for den saks skyld å kaste et blikk på personregisteret: Antallet henvisninger til Ulateig er nesten dobbelt så stort som tilsvarende til nr. 2, som er Henry Rinnan. Det er åpenbart Ulateig som skal likvideres som forfatter. Så stor er nidkjærheten for formålet at leseren blir servert en fem og en halv linjers note med påvisning av at Ulateig skriver et navn med K istedenfor G, til tross for gode grunner til å kjenne den riktige skrivemåte, som refereres. En påvisning av slik type gir egentlig ikke leseren stort mere enn et vink om at i foreliggende verk må nøyaktigheten være fullkommen, - eller kanskje en fristelse til å finne ut, så langt det går an, om den er det. Men det er den ikke. I forordet lar forfatteren f.eks. Anja Breien være ansvarlig for Bente Erichsens film “Over Grensen”. Riktig dame dukker riktignok opp i en note i slutten av verket, men uten å kunne fortrenge den andre fra forordet. Dette er i alle fall ikke bedre enn G/K-feilen. Det er også grunn til å undre seg over forfatterens utnevning av den mindre kjente, men ikke mindre farlige, Karl L. Adding til medlem av Rinnan-banden. Om Adding kan mye sies, men ikke at han var medlem av konkur-

rentens bande. Unøyaktigheter finnes i så mange bøker. Om sin egen mener forfatteren uttrykkelig at “det foreliggende forskningsresultat (gir) et grunnlag som faghistorikere må forholde seg til i framtiden”. Antagelig har han rett i det. Nettopp derfor fortjener den en gjennomgåelse med sikte på å undersøke holdbarheten i dens grunnleggende forutsetninger og dens forhold til foreliggende kilde-materiale.

En premiss for forfatterens slutninger om “likvidasjonenes” rettmessighet er at det dreier seg om krigshandlinger utført på den krigførende norske stats vegne, og at forøverne av disse postulerter krigshandlinger blir å betrakte som soldater under utførelse av beordret oppdrag. For mange av de angjeldende er spørsmålet om Norges fortsatte krig betydningsløst, idet de befant seg i britisk (SOE)-tjeneste, og forsåvidt må ansees som britisk personell. Spørsmålet om Norges folkerettslige status har relevans bare for folk som opererte som representanter for det heller diffuse begrep “Hjemmefronten”, men er riktignok av avgjørende betydning for bedømmelsen av disses handlinger. Med “Hjemmefronten” skal her forstås Milorg, kommunistiske (“Osvald”- m.fl.) grupper, og det som i noen tilfeller er spor av hos Moland: En type frittstående, “private” grupper, som forfatteren også tar med i sin oversikt.

Bruk av tyske kilder har som en selvfølgelig forutsetning gode tyskkunnskaper. Her later Molands forutsetninger dessverre til å være ytterst mangelfulle. Noen annen slutning er det ikke godt å trekke av en “oversettelse” som denne:

“Denne (en motstandsmann, senere torturert i hjel. POS) passet angivelig på et

Av P. O. Storlid

møte mellom de før nevnte tjenestemenn (Scüttauf og Fischbach) og en norsk agent og skulle stått meget mistenkelig for å lytte på en likvidasjonskommando av hjemmefronten”. Hva kan Moland ha ment at dette skulle bety? Enten nå “oversettelsen” er hans egen eller noen annens, har han ved sin bruk godkjent den. Det er mildt sagt underlig å trefte på slikt i et verk med vitenskaplige pretensjoner.

Første passus, den forståelige del som slutter med “og en norsk agent”, tyder på at han nettopp var agent for Hjemmefronten. Fortsettelsen må - om det i det hele tatt kan tilordnes noen betydning - forstås stikk motsatt. Utsagnet er i sin presenterte form kort og godt meningsløst, og belegger ikke annet enn oversetterens ukyndighet i tysk. Dette er også, med hans eget uttrykk, noe som “- faghistorikere må forholde seg til i framtiden”, og må sees på som en alvorlig svakhet. Et forsøk på filogogisk rebusløsning gir som sannsynligste resultat at den tyske tekst lyder “und sollte im starken Verdacht stehen” = skulle være sterkt mistenkt for “einem Liquidationskommando der hjemmefront anzugehören” = å tilhøre en likvidasjonskommando av Hjemmefronten. Slik ville utsagnet få en begripelig mening, som passer inn i sammenhengen. Som det står, minner det mest om Aftenpostens “News in shorts”-humor for mange år siden.

Det siste kildeproblem knytter seg til det faktum at sentrale deler av forfatterens kildemateriale ellers ikke er tilgjengelig. Det er, med hans eget uttrykk vedrørende noe av det, “foreløbig ikke gitt tilgang for utenforstående”. Dermed blir dets

verdi som kildemateriale sterkt forringet. Men det skal uttrykkelig sies at skylden her ikke er Molands: Den “foreløbige” sperring - etter 55 år - er en del av det hemmelighetskremmeri som myndighetene har omgitt og omgir hele saks-komplekset med.

Kontroversielle spørsmål.

Spørsmålet om “Norges fortsatte krig” er berørt i det foregående. Moland kommer i sine betraktninger videre til at i kraft av “Elverum-fullmakten” var london-regjeringens samlede virksomhet utvilsomt legal, - men at “uansett vedtak eller ikke - var Elverums-fullmakten overflødig”. For selv uten denne overflødighet “(var) Den konstitusjonelle nødretten grunnlag godt nok for Nygaardsvold-regjeringen”. Det er bare det at ingen noensinne har kunnet levere noen tilfredsstillende, forbindelse definisjon av hva dette nødrettslige fantom egentlig kan være. Det ville - om “Elverum-fullmakten” altså eksisterte, - utvilsomt være klokest å holde seg til denne. Men det kom ingen ekstraordinær fullmakt ut av det som ble sagt på Elverum. Og “konstitusjonell nødrett” vet ingen hva er.

Moland tar derimot et klart standpunkt mot en ellers utbredt forestilling: “Deltakerne i motstandsbevegelsen hadde ikke krav på å bli behandlet som krigsfanger”. Men det har soldater. Av dette kan den videre slutning bare bli at Hjemmefrontens folk ikke kan betraktes som soldater, selv om de fleste av dem - eller kanskje alle - vel oppfattet seg som slike. Dette dreier seg om en folkerettslig grenseoppgang, og berører ikke - langt mindre forringer - det engasjement som var grunnlaget for deres innsats og handlinger. Enhver må erkjenne det, forsåvidt angår det overveiende flertall av idealister som med største fare for liv og helse engasjerte seg. De notorisk kriminelle som også i noen tilfeller søkte dit, kommer i en klasse for seg. De finnes overalt.

At her ikke var tale om noen kombattant-status, er altså innlysende. Allikevel må Moland ha rett i at “undergrunnsvirksomhet” ikke i og for seg er folkerettsstridig, hvis dens utøvere opptrer på vegne av en legalt krigførende regjering. Dette problem er nevnt ovenfor, men innvirker ikke på den enkelte deltagers subjektive oppfatning av situasjonen. Analogien til bruk av spioner og behandlingen av slike, synes klar. Det følger imidlertid heller ikke av Molands forutsetning at ethvert kampmiddel anvendt av slike illegale grupper skulle være folkerettslig lovlig, - ikke mere enn at en regulær soldat i egenskap av det kan gripe til et hvilket som helst middel i sin i og for seg lovlige innsats. Tvert imot er bl.a. snikmord uttrykkelig forbudt i gjeldende landkriksreglement. Og det er det det dreier seg om. Det kan hverken Moland eller noen annen gjøre noe ved. Noen form for legalitet var hverken Jens Chr. Hauge eller noen annen påberopt instans eller person i stand til å gi her omhandlede virksomhet. Det burde en gang for alle være klart. Derfor ble og blir den da også betegnet som illegal.

Likvidasjonene

Det er snikmord det dreier seg om. Alt etter omstendighetene - forsett, overlegg m.m. - ville det i gammel norsk ordbruk blitt klassifisert som enten mord eller drap. Dette forklarer vel godt nok at få, etter det opplyste, var villige til å påta seg denslags oppdrag, og at med få unntagelse ingen utøvere av slike drap senere har villet vedkjenne seg dem, samt at tallet fra offisielt hold er forsøkt holdt lavere enn det virkelige. Dette har i sin tur igjen gitt grobunn for rykter, overdriivelser og legendedannelser, som ventelig måtte være. Men det har hemmelighetskremmerne fullt ut seg selv å takke for. Moland benytter noen ganger selv ordet “drap”, men foretrekker tydeligvis det mere tildek-

Forts. side 9 ➡

FOLK og LAND

UAVHENGIG AVIS

Ansv. redaktør:
KJELL BLICH SCHREINER
Telefon 61 33 20 87

Adresse: Postboks 3239 Elisenberg, 0208 Oslo.

Redaktøren treffes etter avtale.

Abonnement: Pr. år kr. 160,- (i omslag kr. 200,-, utland kr. 240,-).

Giro: 0808.5164504

Abonnement (10 nummer i året) løper til det oppsies skriftlig.
Annonser forskuddsbetales med kr. 2,- pr. spalte mm. Minstepris kr. 100,-.

Utgiver: INSTITUTT FOR NORSK OKKUPASJONSHISTORIE

FORSONING

“Det sitter idag mennesker med landssvikerstemplet på seg, for hvem enhver tanke på landssvik har vært like fjernt som for de beste av de såkalte jøssinger. Og hva ulykke det ligger i dette stempel, tror jeg neppe noen av oss “rettferdige” aner en gang”.

Det var biskop Kristian Schelderup som skrev dette i boken “Tiden kaller på kirken. (Aschehoug)

I ordene lå et rop om forsoning.

Siden den tid har bare noen få mennesker her hjemme søkt å få til en utjevning av den kløft som fortsatt skiller nordmenn. Uten resultater.

Noe er likevel i ferd med å skje.

På de store veteranreff rundt om i verden møtes idag tidligere soldater fra begge sider av fronten. Menn fra alle våpenarter, offiserer og menige.

Det hele startet så tidlig som i 1949 i England, - og ble fulgt opp i begynnelsen av 1980-årene med det store veteranstevnet i Bad Windsheim hvor 800 mann var samlet fra 6. divisjon Nord sammen med veteraner fra Den 70. amerikanske divisjon. Disse to divisjoner kjempet mot hverandre i Tyskland i krigens siste fase, etter at 6. divisjon Nord var trukket tilbake gjennom Norge fra Finland. Den norske skijegerbataljon tilhørte 6. divisjon Nord, og norske frontkjempere fra bataljonen deltok på veteranstevnet i Bad Windsheim.

“For en opplevelse”, skrev en av deltakerne til “Folk og Land” etter stevnet. “For en dyp indre glede vi følte, der vi trykket de hender som ut fra oppriktige og forsonende hjerter ble rakt frem fra våre tidligere motstandere i Den 70. amerikanske divisjon, som nå var våre gjester”.

Slike brev har vi fått mange av i de senere år fra frontkjempere, falne frontkjemperes etterlatte, Røde Kors-søstre og andre som har deltatt i de mange veteranreff rundt om i verden. Alle vitner om den forsoning som skjer over landegrensene, om fred og vennskap mellom tidligere fiender, som i sannhet har opplevet krigens gru.

Ingen hater fienden så inderlig eller snakker så ondt om ham som de som ikke har møtt ham i ærlig kamp, - som fortsatt “gjør opp”, fordi de ikke har vært modig nok til å kjempe i fremste linje, men kanskje i ly av mørket har “utmerket” seg ved en eller annen likvidasjon av sivilklede landsmenn de har møtt på sin veg. ●

JO, TALLENE FORELIGGER

Av John Sand

I Folk og Land nr. 9/10 for 1999 stor det s. 7 at ingen vet hvor mange som omkom under det britisk-amerikanske bombardement av Dresden 13/14. februar 1945.

Før Berlinmurens fall var det ikke enkelt å få tak i riktige tall om det som under krigen hadde skjedd i bl.a. Polen og Øst-Tyskland. Det var nemlig DDR som var eneforhandler av informasjon, både om omkomne i fangeleirer og om antall drepte av allierte bomber. Disse tall ble grepet med begjærighet av norske media. Den 27. juni 1945 kan Dagbladet “informere” sine lesere på 1. side: “Katynskogen Tysklands verk.”

Men etter murens fall foreligger det pålitelige tall, bl.a. i et brev datert Dresden 31.7.-92 fra Landeshauptstadt Dresden - Stadtverwaltung, Amt für Protokoll und Auslandsbeziehungen. Brevet er undertegnet av Mitzchérlich og opplyser at “Eine Zahl von 250.000 bis 300.000 opfern dürfte realistisch sein.” I oversettelse: “Et tall på fra 250.000 til 300.000 ofre bør være realistisk.” Brevet gjør til slutt oppmerksom på at forskningen ikke er avsluttet.

For om mulig å få oppdaterte tall vedr. Dresden-ofre, skrev jeg den 31. mars 1999 til Institut für Zeitgeschichte i München. Professor dr. Udo Wengst svarte i brev av 10. juni f.å.:

“Nach den hiesigen Informationen ist hinsichtlich der Opferzahl des Dresdner Bombardements im Februar 1945 tatsächlich von bis zu 300.000 Menschen anzugehen.”

I oversettelse: “Etter foreliggende informasjonen må man - når det gjelder bombeangrepet på Dresden i februar 1945 - faktisk regne med at opptil 300.000 mennesker omkom.”

Etter bombardementet brant byen i 7 dager og 8 netter.

Jeg gjør oppmerksom på at de “informasjoner” som

nordmenn med begjærighet tok i mot fra DDR og andre østblokk-land fremdeles er meget oppegående. Således oppgir *Hele Norges leksikon* at bare 35.000 mennesker kan ha blitt drept under Dresden-angrepet.

Allerede 30. oktober 1940 hadde den britiske flystab akseptert idéen om “områdebombing” fra oktober 1944 til mai 1945 ble 53% av bombene sluppet over åpne byområder, og bare 14% mot oljeanlegg og 15% mot kommunikasjoner. I Liddell Harts bok “Den annen verdenskrig” står det s. 562 om angrepet på Dresden: “...hensikten var å spre terror blant befolkningen og flyktningene som befant seg der - ikke å ramme industrien.”

Andre kilder enn de nevnte: Esbjørn Rosenblad: “Area Bombing and International Law” Military Law Review 1976 og Frits Karlshoven: “The Law of Warfare” Leyden 1973. ●

«Folk og Land» i år 2000

De skyhøye portoutgifter ved forsendelsen av bladet har gjort at “Folk og Land” gjennom mange år har gått med underskudd.

Dette gjør at vi nå må bruke “sparekniven” for å rette opp noe av forholdet.

Vi gjør det ved å skjære ned utgivelsen av bladet til 6 nummer i året, men vil forhåpentlig kunne kompensere det hele ved å øke sideantallet enkelte måneder.

I lange tider har vi opprettholdt en lav pris på abonnementet. Dette av hensyn til minstepensjonister og skoleelever. Heller ikke denne gang vil vi forhøye prisen, men håper istedet at lesere over hele landet viser sin lojalitet med oss ved fortsatt å sende bladet vengaver. ●

INO og forskning

Av Professor dr.med
Randolf Alnæs

I en artikkel i Folk og Land nr. 7/-99 redegjøres for Riksarkivets betydning når det gjelder å sikre okkupasjonshistorisk materiale. Det er sikkert riktig på mange måter. Men en undertittel peker på at samlingen også stilles til disposisjon for seriøse forskere. Prisverdig nok. Jeg har følgende kommentarer: Serios forskning bygger på fem prinsipper:

1. Interesse for et aktuelt tema.
2. En veileder som har kompetanse og oversikt i faget, som kan veilede og gi råd underveis.
3. Tilgjengelighet av forskningsdata.
4. Muligheter for PC service, utskrifter og kopieringsmaskin.

5. Et levende og interessert forskningsmiljø med regelmessige møter og fremleggelsler.

Jeg er i tvil om Riksarkivet kan tilfredstille slike krav. Det vil være synd om møysommelig innsamlet materiale gjennom årenes løp bare blir liggende og samle støv. Ville det ikke være rimelig at et så viktig materiale kommer inn under universitetet. Det er flere muligheter som her er aktuelle; det historisk-filosofiske fakultet, det samfunnsvitenskapelige fakultet, sosiologisk institut, mediaforskningsinstituttet (prof. Hans Fr. Dahl) o.a. Mange historikere er kjent med Nasjonal Samlings historie før og under krigen og er velegnet til å gi råd i denne forbindelse. Burde man ikke her innhente konsulentuttalelser og føre reelle forhandlinger? ●

Plantet spion skulle avsløre "Solbris"-flukten

MEN HØYESTERETT GA HAM TILLEGGS- STRAFF FOR DÅRLIG ARBEID

I "Solbris"-bokens kjølvan-
unner vi våre lesere histori-
en om hvilke "tragiske" føl-
ger flukten fikk for spionen
Knut Jørgen Brodersen,
som var plassert i Espeland
konsentrasjonsleir for å
avsløre oppviglere blant
fangene.

Det var forlengst antatt at
det måtte være en tyster i
leiren, da forhold som brev-
smugling og opplysninger
som vedrørte vitneutsagn,
flere ganger lekket ut til
landssvikavdelingen i Ber-
gen. Dette resulterte i at
mange fanger ble overført
til Bergenshus festning.

Etter som ukene gikk falt
mistanken på den dengang
47-årige Brodersen fra
Oslo, som sønte en dom på
9 års tvangsarbeid for spion-

Av Kjell Blich Schreiner

oppdrag i England, der han
også ble arrestert under kri-
gen.

Mannen oppførte seg mer-
kelig i leiren.

Stadig dukket han opp i
brakkene, lyttet til samta-
lene mellom fangekamera-
ter og var spesielt ivrig når
det gjaldt diskusjoner om
flukt og fluktsteder.

Mannen var også ofte i
leirens administrasjonsloka-
ler, der han hadde konferan-
ser med inspektør Kopp-
gang.

En av fangene fikk i opp-
drag å skygge ham, og det
kom da frem at han bl.a fikk
gjøre bruk av skrivemaski-
nene på inspektørens kontor.

En fange som vasket kon-
toret ble kalt inn til et møte
med leirens tillitsfanger, og
her bedt om å ta vare på inn-
holdet i papirkurvene de
dager mistenkte besøkte
administrasjonen.

Det ble gjort.

Dagene etter "Solbris"-
flukten var det hektisk akti-
vititet i bygningen. Fængsels-
sjef Probst, politimester
Cappelen Dahl og flere
etterforskere fløy forvirret
omkring, samtidig som det
ble utskrevet arrestordre på
storparten av de NS-folk
som var ute på permisjon,
eller som var løslatt etter
korttidssoning.

Også i løpet av denne tid
var Knut Jørgen Brodersen
innom kontorene. Etter et av
disse besøk var det at vår

renholdsarbeider fant et blå-
papir i papirkurven, som
nylig var nyttet av Broder-
sen, og hvor det fremkom
følgende brev:

Til justisministeren
Justisdepartementet
Oslo.

Herr Minister

Jeg ble dømt 15. mai i år til
0 års tvangsarbeid. Dom-
men ble avsagt under stor
dissens hvorfor saken av-
mig ble påanket til høyeste-
rett hvor jeg bl.a. vil påbe-
rope mig at forsvaret var
uforbereid. Jeg savnet bl.a.
den assistanse fra en Oslo-
forsvarer som jeg så inn-
trengende hadde bedt om å
få til mitt forsvar. Det er ute-
lukkende en demonstrasjons
mot den be... Bergen viser...
(her er skriften på blåpapi-
ret uleselig, red.anm.) har
jeg søkt om en permisjon i
anketiden og oppgitt de
grunner som gjør en slik
permisjon berettiget. Jeg
vedlegger samtidig en
erklæring fra leirens inspek-
tør herr Koppang og ber

Dem venligst behandle det
hele konfidensielt på grunn
av sakens natur. Det er umu-
lig å vite hva som gjør at
statsadvokaten her finner å
måtte holde mig i fengsel i
anketiden, når det samtidig
kan bevises at andre går ute
på meldeplikt. Jeg mener
også at jeg nu har gjort mig
fortjent til en permisjon da
jeg har så lang sammen-
hengende soningstid. Det er
nu annen gang jeg hjelper
den herværende landssvik-
avdeling med å avsløre
bevægelser som arbeider
mot de bestående styres-
makter. Første gang var i
London i 1944 da jeg
avslørte Abwhers virksom-
het her på Vestlandet.

Jeg vil derfor anmode
herr Minister venligst å
utvirke at jeg får permisjon i
anketiden.

Gjenparten som vedlegg.

Brevet vakte bestyrtelse i
Espeland konsentrasjonsleir,
da fangene der antok at
Brodersen kunne ha snappet
opp opplysninger om fluk-
truten til "Solbris". Dette
hadde han heldigvis ikke
klart, men istedet levert
etterforskere en fortegnelse
over folk på frifot, som han
påsto hadde vært med på
fluktplanene. Etter arresta-
sjon av disse, viste det seg at
fortegnelsen bygget på fri
fantasi.

Naturligvis fikk Brodersen
en hard tid i leiren etter det-
te. Han ble mobbet, skubbet
ut av rekkene ved oppstil-
ling, og kastet på dør når
han ville inn på bibliotek
eller vaskeri. Heller ikke
vaktene så på ham med bli-
de øyne, og godtok avstraf-
felsen av ham.

Tilslutt fant påtalemyndig-
hetene ut at han ikke kunne
gjøre noe nytte for seg på
Espeland, og sendte ham til
leir for langtidssonende på
Østlandet.

Historien er ikke slutt: Da
anken hans kom opp i Høy-
esterett ble straffen øktet fra
9 år til 15 års tvangsarbeid,
hvilket vel viste at han
hadde gjort en svært dårlig
jobb i Espeland konsenta-
sjonsleir.

Artikkelen er tidl. gjengitt i
"Folk og Land".
(red.anm.).

I EN JUBILEUMSTID

1982 var jubileenes år, da
levende og døde storfolk ble
hedret.

En av dem var Arild Feld-
borg, (f. 1912) vår kjente
revyforfatter.

I Dagbladet ble, stort sett,
hans tid som flykting i
Sverige trukket frem, der
Feldborgs ildnende kamp-
sanger kom inn i billedet.
Særlig en sang ble sunget
med kraft og begeistring av
de tusener norske eventyrere
og lakksko-soldater i nabo-
landet vårt.

Den hadde følgende tekst,
signert Arild Feldborg:
*Her serru gutta fra den
norske bataljon
fremmad på kamp mot
målet.*

*Det vi kjemper for,
det er en dristig invasjon,
Vi har viljer så harde som
stålet.*

Sangen lyder kjent, ikke
sant?

I alle fall kjenner gutta i
Den norske Legion den.

Sangen tilhører nemlig
alle de norske frontkjemper-
ne som lå i første linje foran
Leningrad, og bare dem.

At Arild Feldborg har flyt-
tet litt på ordene, - og gjort
den til sin favorittsang kom-
mer derfor som en overras-
kelse.

Men kanskje har han tenkt
som så: - Sangen er fin og
fengende, den, og front-
kjemperne skal jo skytes
etter krigen. Ikke en kjefst vil
oppdage plagiatet.

For at alle skal få vite det:
Det var hotell Bristols og
Nasjonal Samlings avholdte
kapellmester Willy Johan-
sen, som laget kampsangen,
sammen med kampfelle
Håkon Foss. (Bror av sani-
tetssjef Bjørn Foss som 8.
mai 1945 oppsøkte Quisling
på "Gimle", som forhandler
for Hjemmefronten.)

Sangen ble tilegnet gutta i
Den norske legion, og

refrengets originaltekst ly-
der:

*Her kommer gutta i Den
norske Legion,
fremad på marsj mot
målet.*

*Marsjen går lett for det er
Viken Bataljon.*

*Vi har viljer så harde
som stålet.*

Også Sigrid Undset (f.
1882) ble husket på 100-års
dagen for sin fødsel. Godord
også der. Rene glansbilder i
presse og kringkasting. Ikke
mange setninger om krigsti-
den, som hun tilbragte i

USA, stadig på farten med
foredrag mot nazisme.

"Hun skjønnte ikke selv for
en elendig foredragsholder
hun var, mutt, mumlende og
monoton, totalt uten publi-
kumsappell", skrev Arne
Durban i *Farmand* den 14.
oktober 1978.

"Det var en tung tid for
henne, og hun støttet seg
sterkt på alkohol. Synlig slitt

og eldet kom hun tilbake til
Norge og Lillehammer".

Det var det som ikke må-
te nevnes under 1982-jubile-
et for Sigrid Undset.

Ja, det har vært en riktig
jubeltid for folk som vil feire
døde og levende kunst-
nere.

Kirsten Flagstad har fått
sin statue og sitt minnefond,
og nå skal stemmen hennes
også komme på minneplate.

Dagbladet sto fremst i
køen for å hedre minnet om
et stort menneske og en stor
kunstner.

Det var ikke slik for en
rekke år tilbake, da samme
avis med seks-spaltere søkte
å ødelegge fru Flagstads
navn, ikke bare her i landet,
men også i utlandet. Selv
husker vi *Dagbladets* raseri
den 9. september 1949, da
Norsk Operaforbunds for-
mann, M. Berckenhof, møt-
te opp på flyplassen med
blomster til henne, og over

Forts. side 5 ➡

“Nynazistene” er våre motstandere

Allerede i begynnelsen av åttiårene kom det brev og innlegg til “Folk og Land” som advarte mot enhver kontakt med “Nasjonalt Folkeparti”. Et fåtall lesere av bladet vårt hadde da meldt seg inn i partiet som i starten virket seriøst. Her mente de å finne et “ståsted” inntil partiet kanskje senere kunne bli arvtaker til INOs funksjoner.

De ble dypt skuffet da de oppdaget hvilke linjer partiet i virkeligheten sto for, - og kvittet seg hurtig med medlemskortet sitt. I løpet av kort tid forsvant også lederne av “Nasjonalt Folkeparti”, og snipp, snapp snute... trodde vi.

Dessverre tok vi feil.

Minigrupper av “nynazister” er dukket frem igjen. Ungdom uten andre mål enn oppmerksomhet gjennom bråk og vold og uten begreper om politikk.

Slik ungdom har ingen plass i våre rekker. ●

Vitneprovet

Du skal ikke følge mengden i det som ondt er, og du skal ikke vitne således i en rettsal at du bøyer deg etter mengden og forvender retten.

(II Mosebok 23-2)

I en jubileumstid

Forts. fra side 4

at Norske Tonekunstneres samfund utnevnte fruene til æresmedlem. Det var jo et slag i ansiktet på hetsorganet, som ikke ville tilgi henne at hun forlot USA under krigen, og reiste hjem til Norge, for å stå last og brast med sin mann, - som var medlem av Nasjonal Samling. Han ble forøvrig, av Gerhardsens lakeier, nektet medisiner, - slik at han døde.

(Les “Flagstad-saken” i Folk og Land nr. 9/10 1999.) ●

Stemningsrapport 1945 fra Snileviga

Dette brev fra Nils i Snileviga kom utrolig nok inn i Christiansands Tidende i oktober 1945.

Herr redaktør!

Æ har i adskillige uger vært inne på at det æ noe galt et eller annet sted, noe riv ruskende hen i natta galt, men æ kan ikke riktig finne ud å grunnen kan være, enda æ har studert på saken i søvnløse netter te langt ud i de små timer når skikkelige mennesker kommer hem fra rangel eller fra møde i losjen, som Pider Bomsen sier når han kommer vaklande til viggvammen klokka 5 om mornann og nesten ikke kan finne døra for bare nøilehåll. Under okkupasjonen husker æ Graudehaue sa at etter krigen, da skolle vi i hvert fall ikke ha tebage noen av de gamle somlekoppene. Det vil vi alle sammen protestere mod, sa han, og så slo han i kjokkenbenken så kaffierstatningen skvatt.

Jovisst blei det protest. Før vi visste ordet av det sadd de der, heile hauen, på de forskjellige taburettene og gnagde bein og drømte om før i tia. Men almuen måtte saktens også ha noe å tygge på for ellers kunne de jo gjennomskue heile svindele. Derfor passa det heilt fortrinlig at det konne kastas noen tusen landssvigere ud på markedet te trøst og vederkvegelse. Og folk nøyer sæ ikke med de notoriske NS-folkane, nei, de forsøger å klore ud øyane på hverandre og glesfer etter hverandre så godt de kan. For nå æ vi blitt frie folk i et fritt land, nå kan vi ødelegge vår nestes røkte og ære med mer eller mindre anonyme smussartikler uden å risikere noe. Vi bare kaller han for landssviger, for skolle det bli injuriersøksmål og gode greier æ det ikke så vanskelig å bevise at han indirekte har gjort noe han ikke skolle gjort. Og har

han gjort noe han ikke skolle gjort, da æ han selvfølgelig landssviger. Å fageren har vi ellers landssviganordningen for?

Nei nå kommer æ visst ud på dybt vann, redaktør, men saken æ at æ blir så forbanksinna når folk ska forsøge å mistenkeliggjøre hverandre og grave i sager som de ikke har noe med. I Snileviga æ vi forlengste landssvigere alle sammen, det æ ikke det. Herude æ det nærmest en æresag å være landssviger. Hvis en ikke æ landssviger æ en nemlig Englandsfarer, og det æ det ingen som vil ha siddande på sæ. Det får være måde på alt.

Men i byen har dere visst enda ikke fått pilla ud alle de svingefulle. Æ ser at Urdal i Fædrelandsvennen haller fram Risnes og Schoder. Det æ rekti, Urdal, hold fram som du stevner, stopp ikke jakta med to skalper. Det æ nok å ta av, en kan jo for sikkerhetsskyld forsøge sæ fram. Åssen æ det me pastor Gundersen? Æ det ikke best å tittle litt på pastor Ørn, kjøbmann Senumstad, doktor Loland, ordfører Peersen og diverse andre som har sett nokså mystiske ud under krigen. Og han derre Wergeland-Franck, han som gikk rundt og hekta folk fordi de kjøpte noen griser på Lista eller hamstra noen kilo grønnsager som vi kanskje hadde ståle fra tyskerane. Byfogd Norem - ser ikke han ud som litt av en tysk gestapist? Personlig har æ alltid trodd at advokat Usland har gått rundt og kamuflert sæ - fin kamuflasje. Men en ska ikke skue hunden på hårane. Han æ sikkert en varulv.

Det æ nok å ta av, redaktør, det æ bare å forsyne sæ med god appetitt. Det mangler ikke på landssvigere i det storskrytende Norge som under okkupasjonen stod som et eksempel for heile verden. Vi trodde ei stund at

befolkningen viste en tapper modstandsvilje. Heilt til de kom tilbake fra England og begynte å granske.

Vi finner oss i granskinga - i Snileviga som overalt ellers. Men nå begynner vi så smått å summe oss herude. Ingen i Snileviga vil heretter finne sæ i å bli undersøkt og endevendt som beidemakk.

Vi som blei igjen i landet, vi kan også kreve litt gransking både her og der. Vi leser om milorg. og sivorg. og hjemmefront så det går rundt i haue på oss, men vi leser lide om den orgen som skalta og valta med pengane våre mens de boltra sæ i paroler. Hvis en skulle være så heldig å slippe noenlunde heilskinna ud av historien blir en betrakta som en spyttlikker.

Stina med Busten æ adskillig forskrekka over at en mister både ære og tillid fordi om en har vært kokke for tyskerane under krigen. Ha var sjel på arbeidskontoret i 1942 og søkte etter jobb og blei anvist arbeide som kjøkkenpige i ei tysk brakke. Hadde ho nekta var ho blitt arrestert. Og nå er ho altså, så vidt ho kan begribe, forfremma te landssviger, først og fremst fordi ho ikke heldte gift i maden når ho dekket bordet og dernest fordi ho ikke forsøgte å spenne kroge for den tyske kapteinen en kveld han var full. -

Ifølge juristane var det

nærmest ei nasjonal plikt å gi fienden gift. En kan vanskelig få nasjonal hederlighetsattest hvis en ikke har forsøgt sæ med veronal.

Nå heder det riktignok at du ikke ska slå ihjel, men onder okkupasjonen var det 5 bud satt ud av kraft ifølge en overenskomst mellom Vårherre og Hjemmefrontledelsen. Det sjette bud måtte overholdes i Norge, men ikke i England.

Det var forresten forskrekkelig få som gikk rundt og blanda gift i den tyske maden, redaktør.

Musehølet sa sist æ traff han nere i svingen ved handelsmannen, at vi sikkert kommer te å holde på med oppgjøret med landssvigerne te neste verdenskrig. Det beste vilde etter hans mening være om alle som oppholdt sæ i Norge under okkupasjonen blei fradømt alminnelig tillit i 10-15 år, unntatt hjemmefronten, Grinifanger, folk som stal fra tyske lagre og noen andre udvalgte. De udvalgte sammen med Englandsfarerne måtte opphøyes i en supernasjonale elitejøsningklasse, som ingen måtte pille på. Først da blei det samhold.

Æ hadde igrunnen tenkt å skvette noe mer galde, men nå må æ ta tøm, redaktør. Det æ egentlig vilde med denne lille epistelen var å konstatere det enkle faktum at de som ble i landet under okkupasjonen, de klarte virkelig å sette sæ i respekt. Men den respekten varer ikke lenge hvis vi skal ture frem med å dømme og fordømme i fleng. Det æ sikkert snart fler landssvigere i landet enn det æ “gode nordmenn”.

G
od nait for denne gang.
Snileviga på tampen av okt. 1945

Deres noe fortørna
Nils i Snileviga. ●

Der - som her

En venn i Sverige skriver til oss:

“Her i Sverige er det kanskje som du har lest vanskelige tider for oss.

Det er disse idiotiske “Nynazistene” som holder på med mye tull og tøys og til og med ran og drap.” ●

I HUMANITETENS TJENESTE

Av E.L. Oslo

En feil fra redaksjonen har medført at vi i nr. 8 og 9/10 av Folk og Land ikke har fulgt opp E.L.s serie. Reaksjonene har vært mange, - og vi beklager feilen. Her følger imidlertid fortsettelsen:

De l III

Norges Røde Kors

Utdrag fra dokumenter vedrørende direktør Olaf W. Fermanns arbeide i Norges Røde Kors under den tyske okkupasjon i Norge:

President Heyerdahl i Norges Røde Kors innviet meg i de vanskeligheter han hadde fått med Innenriksdepartementet. Jeg var nettopp kommet tilbake fra utlandet og hadde tidligere intet kjennskap til de krav som NS hadde stillet til NRK. Som gammel Røde-Korsmann sto jeg helt uforstående til det jeg hørte. Jeg kunne fortelle Heyerdahl at jeg selv hadde ledet et større internasjonalt hjelpearbeide i Russland under den første verdenskrig. Det var i denne forbindelse jeg hadde truffet Quisling for første gang - i Leningrad. Quisling ble som kjent senere Fridtjof Nansens høyre hånd, og jeg følte meg overbevist om at jeg kunne gjøre min innflytelse gjeldende hos Quisling og få ham til å respektere NRK's integritet som internasjonal hjelpeorganisasjon.

President Heyerdahl uttalte at han ville nedlegge sitt verv hvis "nyordningen" ble tvunget igjennom, men hvis det i stedet kunne ordnes slik at jeg kom inn i styret og fikk Quisling til å holde sin hånd over NRK, ville Norges Røde Kors kunne reddes tross alt. Denne ordning ville være en parallell til den ordning Heyerdahl hadde funnet frem til i Norsk-Tysk Handelskammer. Heyerdahl kjente meg så godt at han visste at det politisk sett ikke ville være forbundet med noen som helst risiko å få meg med i ledelsen.

Jeg gikk med på Heyerdahls plan og oppsøkte straks Quisling. Quisling stillet seg ikke avvisende og ga det løfte at det ikke ville

bli grepet inn overfor Norges Røde Kors så lenge foreningen opptrådte som en nøytral internasjonal hjelpeorganisasjon.

I mellomtiden hadde Heyerdahl satt seg i forbindelse med tyskerne og forsøkte å påvirke dem for at de skulle være behjelpelig med å få meg inn i Røde Kors og dermed ta vinden ut av seilene på Foreningskontorets aksjon.

Resultatet av disse forhandlinger fremgår av et brev av 30. januar 1942 fra Regjeringspresident dr. Koch til minister Hagelin:

"Herr Heyerdahl er prinsipielt helt rede til å etterkomme ønsket om omordning av sitt styre. Særlig hilser han det med glede hvis herr Fermann inntrer i styret for Norges Røde Kors, så meget mer som han også personlig anser et godt samarbeide med herr Fermann som gitt." (Se bilag 4).

President Heyerdahls manøvre så ut til å lykkes. Quisling hadde stillet seg velvillig og nu støttet også tyskerne hans plan. Hagelin måtte bøye seg.

Beslutningen som Landsstyret i NRK fattet den 27. mars 1942 hadde følgende ordlyd:

"Til tross for at Landsstyret er av den oppfatning at NRK har oppfylt sin oppgave og utført sitt arbeide i henhold til de retningslinjer som er trukket opp for Røde-Kors-arbeid, har Landsstyret funnet å måtte ta Departementets ønske om å innsette direktør Olaf W. Fermann, Oslo, som vise-president til følge. For at dette krav kunne imøtekommes, meddelte dommer Bockamnn at han stilte sin plass som vise-president til disposisjon." (Ønske, understreket av meg.)

Heyerdahl hilste meg velkommen i styremøte i Nor-

ges Røde Kors den 25. mars 1942 iflg. referat som følger:

"Jeg er overbevist om at direktør Fermann i sitt arbeide vil dokumentere at han gikk inn for å støtte Norges Røde Kors arbeide og at han vil komme til å være Norges Røde Kors til megen nytte." (Bilag 6.)

I et vitneprov etter krigen uttaler Regjeringspräsident dr. Koch, som representerte det Tyske Røde Kors at "det var herr Fermanns fortjeneste når Norges Røde Kors fortsatt kunne bestå gjennom hele krigstiden og utøve sin velsignelsesrike virksomhet til fordel for den norske befolkning. (Se bilag 7.)

Videre uttaler han:

"Herr Fermann stilte seg alltid fullt og helt bak herr Heyerdahl og beskyttet ham mot et hvert angrep fra NS-hold. Herr Fermann erklærte seg alltid solidarisk med alle Heyerdahls disposisjoner - også med dem som ikke passet NS og som NS kritiserte - selv om han derved utsatte seg for heftig fiendskap fra NS-hold. Mens herr Heyerdahl opptrådte meget diplomatisk og behendig, var herr Fermann meget uforsiktig, særlig med sin kritikk av Reichskommisariatet og hele den tyske politikk i Norge."

"Overfor meg har herr Fermann aldri opptrådt som NS-mann, men som en utpreget nordmann, som ved enhver anledning med all sin kraft gikk inn for norske interesser." (Bilag 7)

Oversettelse av vitneforklaring av generaladmiral Hermann Boehm.

Vitneforklaring

Etter ønske fra herr Olaf W. Fermann er jeg villig til å avgi forklaring på to episoder som det i det følgende vil bli gjort nærmere rede

for til bruk i rettssaken mot ham. Før jeg går nærmere inn på disse episoder, anser jeg det for nødvendig å forutskikke en del alminnelige bemerkninger:

Angående min person: Fra 9. april 1940 til primo mars 1943 var jeg øverstbefalende for de tyske marinestridskrefter i Norge. Min innstilling overfor nordmenn og mine metoder i utøvelsen av min kommando tør være tilstrekkelig kjent i Norge. Jeg vedlegger en englsk uttalelse, utdrag av en bok av Hart: "Hitlers Generals" som utkom i London allerede i 1944.

Angående herr Fermanns person: I de tre år jeg var øverstbefalende kom jeg ofte sammen med herr Fermann og jeg har lært ham å kjenne som en oppriktig, åpen og fornemt tenkende mann som tvers igjennom tenkte og handlet som patriot. Etter min overbevisning sluttet herr Fermann opp om NS ikke på noen måte av materielle grunner, men fordi han mente å tjene sitt land best på denne måte. Fordi jeg satte ham og hans familie høyt, som de oppriktige patrioter de var, omgikk jeg gjerne ham og hans familie - i overensstemmelse med min egen politiske innstilling overfor nordmenn. De episoder man ønsker min forklaring om er følgende:

1. Den 25. september 1940 holdt R.k. Terboven en tale til det norske folk og jeg påhørte denne talen som gjest hos herr Fermann på Lillevann. Terboven berettet om hendelsene i juni 1940 ifølge hvilke etter hans utsagn Stortingets presidentskap frivillig hadde erklært seg villig til å la seg lede av de fire gamle partier, og gjennom sin underskrift hadde forpliktet seg til å avsette Kongen og hans hus samt regjeringen Nygaardsvold. I forbindelse hermed karakteriserte Terboven det norske Storting på følgende måte:

"Folket får nå demonstrert hvorledes et parlament er rede til, om nødvendig, å kaste alt overbord, - kongedømmet, regjeringen, forfatningen, - åpenbart i den hen-

sikt å redde ut av den politiske vårstorm det som for dem er det viktigste, nemlig deres materielle eksistens. Man kan bare si: Et politisk særtrekk hos enkeltpersoner som også i fellesskap forblir korrupte til siste trevl."

Skjønt herr Fermann dengang ikke hadde kjennskap til at Terboven hadde brukt sterkt trykk på stortingsmedlemmene ved hjelp av trusler og tvunget dem til å avgi sin uttalelse, tok han straks i skarpe ordlag avstand fra denne del av talen.

En annen setning i Terbovens tale utløste også store betenkeligheter: "En løsning som er egnet til å vinne tilbake frihet og selvstendighet for det norske folk i størst mulig utstrekning". Mot uttrykket "i størst mulig utstrekning" reagerte herr Fermann skarpt og sa ordrett: "For oss er det bare ett mål. Frihet og selvstendighet uten noen som helst innskrenkning. Hvis disse ord fra Reichskommisar ville bety en innskrenkning av vår nasjonale frihet, da ville vi virkelig være landsforredere hvis vi ga vår tilslutning til det".

Den annen episode omhandler tilfellet med de tre unge menn: Svae, Fraser og Birkevold som dro fra land i Oslofjorden i en motorbåt, drev i land i Danmark og av en tysk krigsrett ble dømt til døden for forsøk på flukt til England, mens de selv hevdet at det hadde vært meningen å flykte til Sverige. Herr Fermann henvendte seg til meg angående de unge mennesker og han kom flere ganger til meg i den anledning. Som resultat av disse samtaler, men også fordi jeg selv var overbevist om at krigsrettens dom var bygget på falske forutsetninger og begrunnelser, anbefalte jeg benådning av de dømte hos generaloberst von Falkenhorst og overtok ansvaret for dette. Og de dømte ble virkelig benådet.

Herr Fermann har altså en vesentlig andel i den handling jeg foretok som reddet de dømtes liv.

Hermann Boehm
Generaladmiral ret. (sign)
(Fortsettelse følger.)

En bokomtale:

“De gode mot de onde”

Anton Olstad, Cand.Philol.

Egil Ulateig: “De gode mot de onde. Verdenskrig, partisanrig, likvidasjoner og folkerett”. Forlaget Reportasje, 403 sider. 1999.

Høsten 1996 ga Ulateig ut “Med rett til å drepe” på Tiden forlag. Boken forsøkte å vurdere likvidasjonene i lys av gjeldende lover om krigføring. Samtlige norske stridskrefter kapitulerte 10. juni 1940, og forpliktet seg til å ikke ta våpnene opp igjen mot Tyskland eller Tysklands allierte så lenge den pågående krig varte. Staten Norge avsluttet krigen med våpen mot Tyskland da de norske stridskrefter som kom unna og samlet seg i England, stod under engelsk kommando eller kontroll. En annen interessant ting er at den såkalte illegale innsats ofte hadde initiativ fra britenes etterretningstjeneste eller deres SOE (Secret Operations Executive) som var meget virksom i Norge.

En norsk forretningsdrivende som ble tatt med til England etter et raid på norskekysten, reiste erstatningskrav mot den norske stat for de tap bortføringen hadde gitt. Men retten avviste kravet. Raidet, selv med norske tropper med, var helt og holdent et britisk tiltak. Kompani Linge var i navnet en norsk avdeling, men reelt en britisk oppsetning. Regjeringen i London opptok senere Milorg i de væpnede norske styrker, men strengt tatt forandret ikke det Milorgs karakter som en illegal bevegelse etter krigens lover og sedvaner. For å godtas som stridende avdeling med beskyttelse av deltakerne skal avdelingen stå under enhetlig kommando, ha et felles kjennetegn - erstatning for uniform - og bære sine våpen åpenlyst. Det kunne man ikke godt forlange av hemmelige væpnede grupper som Milorg. Man måtte godtas at tyskerne skjøt gisler.

Det ble rettet en hatkampanje mot Egil Ulateig, så sterk at forlaget trakk inn boken og man forsøkte å få gjort om hans avtale om å skrive om Heimevernsskolen på Dombås. Det siste lyktes ikke. Men hatkampanjen førte til at mange trakk seg unna samarbeide med Ulateig. Ulateig skriver. “Men et annet og meget enkelt utgangspunkt for meg, bygd på studier og egne erfaringer, er at ingen nasjon verken i dette eller andre århundrer, har ført en militær kampanje uten å ha forbrutt seg mot krigen skrevne eller uskrevne lover; den norske hjemmefrontens innsats utgjør intet unntak.”

Det er en historie som både ledelsen av Norges motstandskamp under den annen verdenskrig og de politiske myndigheter i etterkrigstiden har ønsket å tie i hjel. Det dreier seg om et stort antall nordmenn som drepte nordmenn. Det opereres med tallet 55 eller 65. Moland, direktør ved Hjemmefrontmuseet, presenterte 22.11.-99 en “motbok”, der han hevder at 82 personer ble likvidert. Ulateig påstår at tallet ligger nærmere 150, kanskje så høyt som 200. Han deler ikke den oppfatning at den annen verdenskrig var det godes kamp mot det onde.

De som drepte politisjef Karl Marthinsen - førte til at 34 gisler ble skutt - kan ikke flykte fra de berørtes spørsmål: Hvorfor var det nødvendig? Forkortet det krigen? Hadde noen interesse av at det var uro i Norge?

I kapitlet “Angivere, provokatorer og farlige nazister” navngir Ulateig et antall likvideringer, i alt 120 navn. En av dem er en tidligere frontkjemper som ble tatt til fange i det såkalt Hagelbuslaget og dømt til døden på

stedet for å ha båret våpen mot nordmenn, som det het. Hvem hadde gitt løytnant Holst fullmakt til å være både anklager, dommer og eksekutør?

Fremdeles mener Ulateig at nærmere 200 er et riktige tall. Ulateig bruker en del tid og plass til å drøfte hvem som hadde avgjørelsen og ansvaret. Det er neppe tvil om at Jens Christian Hauge spilte en fremtredende rolle, men han foretrekker å tie. Dessuten tør det være klart at så mange likvidasjoner som det etter hvert ble, ikke kunne være praktisk mulig å bruke tid på å appellere til Hauge. Det viser seg tydelig når man ser nærmere på hver enkelt likvidering.

Etter hvert som det gikk mot krigsslutt, kom stadig flere drap. En del av dem er det vanskelig å dokumentere som nødvendige for å beskytte egne planer og operasjoner. Ulateig spør om det er så at man ble angiver fordi man ble likvidert? Enkelte av de drepte har det ikke vært mulig å oppspore.

Sannhetsøkeren Johan Scharffenberg skrev i Morgenbladet 8.11.-47 om Osvaldgruppens kreditt og debet. Osvaldgruppen var en kommunistorganisasjon, som egentlig forpliktet seg til stor aktivitet. Lederen kaller sprengningsaksjonen ved Mjøndalen 7.10.-43 hundre prosent vellykket, og at omkring 70 tyske militære omkom. Tallet er oppdiktet. Men det er ikke oppdiktet at tyskerne skjøt fem gisler.

Tyskerne tvang ledende men til å utstede et opprop mot slike aksjoner. Ulateig spør hvordan det var mulig at Milorg kunne samarbeide med en slik gruppe? Scharffenberg spør i artikkelen som er nevnt ovenfor. “Herr Asbjørn Sunde opplyser at han er ansvarlig for en rekke sabotasje handlinger, likvideringer og bankrøverier i okkupasjonstiden. Hvem ga ham denne myndighet?”

Var alle ofre for likvidasjonsbølgen forrædere? I 1940 var der ikke forræderi å arbeide på Værnes og gjøre det mulig for tyske fly å

Forts. side 11 ➡

Kristian Asdahl til minne

Kristian Asdahl døde 21. jan. i år etter kort og uventet sykeleie.

Mange NS-folk minnes ham med gode følelser. En bære-bukett med innskrift: Takk for redelighet, respekt og hjertelag fra Stiftelsen Norsk Okkupasjonshistorie og INO, ble vår siste hilsen til ham.

Han ville ha fylt 80 år 8. april i år. Han var odelsgutt fra Nes på Romerike, men ga over odelsrett og gard til broren Erland som var året yngre (f. 6/4-21). Begge ble aktive politikere, Kristian i Høyre og Erland i Senterpartiet, og begge med sunne samfunnsinteresser knyttet til deres krintentro. De var klare ledertyper og hadde sin egen «hjemmefront» oppe på Nes. Det skal ha vært over 70 mann som stod under brødrenes kommando.

Erland var den første av dem som fikk retthaveriet og den lettvinde omgangen med sannheten i vrangstrupen og gav klare uttrykk for det. (Se intervju annet sted i avisen), men Kristian, med sitt klare intellekt og dype rettferdighetsans «kom etter». Den unyanserte hetsen mot folk, naboer og andre han kjente vel, samtaler med broren og senere møter med INO-ledelsen, ga ham kunnskaper og forståelse som hans redelighet ikke kunne overse. Dette ga seg også praktiske utslag som vi imidlertid ikke skal ta opp her. Forståelse har vi ellers ikke vært bortskjemt med fra «Storting og styringsverk».

Kristian Asdahl var ingen lettvekter i politikken. - Da han i 1969 sa takk for seg på Tinget, hadde han 12 år bak seg som stortingsrepresentant for Høyre. Sitt politiske og samfunnsmessige engasjement vedvarte hele hans liv. Han var høyt aktert av partifeller, motstandere og sin tallrike venneskare. For oss har møtet med den drevne politiker og engasjerte samfunnsbygger vært kilde til håp - håp for det norske folket. Kristian og Erland Asdahl respekterte våre meninger og tvilte ikke på våre gode hensikter. Det er grunnlag for et håndslag. Deres ærlige ord og tanker har vært gode lys i en vanskelig hverdag.

R.S.G. og HaWa.

Korrekt forstand

Når den korrekte forstand aldri for mykhet svikter

er det som om den hjertet svikter.

Den korrekte forstand mener alltid å vinne

den burde bøye litt av

for forståelse å finne.

Den korrekte forstand er ikke

alltid den riktige,

den aner visst ikke at kjærligheten er det viktige.

Når den korrekte forstand lar

tiden fra seg løpe,

da er denne forstand ikke lenger god, men en svøpe.

Conni Tur

Knusende dom mot avis som ville kriminalisere oss

Saksøker fikk medhold på alle punkter i straffesak

“Morgenposten” led et knusende nederlag da avisen i for sin frihet til å tale NS-1960 søkte å hisse det norske folks sak.

I landets aviser fulgte følgende opp mot “Forbundet for sosial oppreisning” (det gamle NTB-melding etter senere INO) og dets formann Anders Hafskjold.

Etter flere grove injurier i bladet endte det med en rettsak som fikk pressefolk i salen til å rødme, og hvor den endelige dom ble full seier

for saksøkerne som kjempet grunnlag av injurier i en artikkel om “Forbundet for sosial oppreisning”. Oslo byrett dømte enstemmig, journalist Gulbrandsen og redaktør Asbjørn Engen hver til en bot på 500 kroner til statskassen, subsidiært 14 dagers fengsel. Videre ble Engen, Gulbrandsen og Morgenposten in solidum dømt til å betale Hafskjold 10.000 kroner i

erstatning, 10.000 i oppreisning og 5.000 kroner i saksomkostninger. Dessuten ble alle de påklagede uttrykk kjent døde og maktesløse.

En vel anskrevet mann

Retten, med dommer Hillestad som formann, bygger på at Anders Hafskjold, til tross for at han under krieg gjorde seg skyldig i medlemskap i NS og for dette forhold har pådratt seg en bot og erstatningsansvar, er en vel anskrevet mann i sin hjembygd og blant sine forbindelser for øvrig. Han er en holden mann som driver en større gård i Lier med betydelig produksjon av frukt og grønnsaker, og han driver

videre firmaet Grette frukt og grønnsaker A.S., som har salg over hele landet.

Etter rettens mening er det utvilsomt at de påklagede beskyldninger er “egnet til å skade saksøkerens gode navn og rykte og til å utsette ham for hat, ringeakt og for tap av den i hans næring fornødne tillit”. Beskyldningene er fremsatt forsettlig av journalist Gulbrandsen og redaktør Engen i fellesskap. Det er således på det rene at de har gjort seg skyldig i forbrytelse mot straffelovens paragraf 247. Det er ikke ført bevis for beskyldningenes sannhet, slik at lovens bestemmelse om straffefrihet kommer ikke til anvendelse. ●

“Soldatene” som beseiret oss med kjærlighet og varme

I dagboken min fra Espeland fangeleir (1945-48) finner jeg denne beretning om leirens første gudstjeneste satt i scene av den norske statskirke.

- I det vakre sommervær var prekestolen plassert midt på den åpne plassen mellom administrasjonsbygningen og fangebarakene.

Hit ble fangene utkommandert av bevæpnede “smørgossar”. (nordmenn som hadde vært flyktninger i Sverige)

Det var lederen av Norsk speiderguttforbund, pastor Brekke, som skulle holde søndagens preken. En mann kjent for å holde seg langt strengere til biskop Berggravs “bibel” enn Vår Herres.

Allerede under innledningen til gudstjenesten “skar” det seg. Årsaken var åpningssalmen som fangene mente var en hån og et ondskapsfullt utspill fra pastoren:

“Gud, eg er ein syndig mann, full av synd som havsens sand. For ditt auga reint og klårt kjenner eg mi synd så sårt. Ho meg yver hovud stig, so eg under byrda sig”.

Av Kjell Blich Schreiner

Det kom ikke et pip fra forsamlingen og det ble en viss munterhet blandt fangene da pastoren alene stemte i med “Gud, eg er ein syndig mann”. Fangene nikket og var enig med ham i det.

For å mildne stemningen foreslo en av fangene (jeg tror det var vår egen biskop, Blessing Dahle, at vi istedet skulle synge “Gud signe vårt dyre fedreland”.

Pastoren ble rasende over forslaget og en flom av etsende svovel falt som sviende piskeslag over de utkommanderte fanger, som i hurtig tempo forlot plassen.

Selvfølgelig opptrådte ikke alle statskirkens prester slik som pastor Brekke. Enkelte av dem la virkelig kjærlighet inn i sin forkynnelser og ble godtatt av fangene, men disse var i mindretall og ble i løpet av kort tid bragt til tasuhet av Kirken.

Men andre trådte til: Mennesker med en sterk indre lyd, mennesker med et åpent kristent sinn uten dommedagsblikk og svovelpreken. Det var Frelsesarmeens soldater og Pinsevennene.

I “Folk og Land”s arkiv har vi liggende et brev fra en abonnent, Ole Chr. Martinsen.

Han skriver:

“Opphold i Gerhardss konsentrasjonleirer bød på episoder som jeg - selv etter mer enn femti år ikke kan glemme. Da jeg høsten 1947 var fange i Nyrød fangeleir ved Mosjøen, kom Frelsesarmeen på besøk. Det var vel 10-15, mest ungdommer som ble ledet av en stor pen dame, kaptein Ellen Holmen. Dette var sikkert kapteinens første møte med “landssvikere”. Hun virket svært nervøs og usikker. Med et forlegent smil sa hun: “Dere - kanskje vi skulle forsøke å synge en salme sammen.” Hun foreslo “Deilig er jorden.” Alle reiste seg og stemte i. Vi hadde sangkor i leiren, ledet av avsatt sogneprest i Modum, Friedrich Krüger (Karoline Krügers farfar). Vi var nærmere 80 fanger i leiren, rundt 20 av dem var frontkjempere som var vant å synge med kraft og styrke under marsjen.

Da sangen tonet ut, gråt kapteinen og hulkende sa hun: “Tenk at dere kunne

synge salmer - det hadde vi ikke trodd - hadde vi hatt anelse om det ville vi ha kommet før.”

Den her beskrevne episode illustrerer på en utmerket måte den oppfatning som rådet dengang: NS-mennesker var undermålere, uvitende og farlige folk. Men jeg må om kaptein Holmen berette at hun ved senere besøk i leiren ga uttrykk for at hun var kommet helt bort fra det syn at NS-folk var mindreverdige mennesker. Senere kunne vi glede oss over hyppige besøk av Frelsesarmeen i Mosjøen.

Jeg husker også et annet “kristelig” besøk. Det var selveste biskop i Hålogaland Wollert Krohn-Hansen. Jeg sto utenfor møtebrakka da bispen kom. En lang, kroket og hengslete fangevokter fra Jæren sto i porten da bispen kom til leiren. Vokteren skulle vise veien til møterommet. Først gikk bispen og så fulgte den vindskjeve vokteren med gevær på ryggen hakk i hæl. Etter “bispemøtet” hørte jeg at bare tre fanger var møtt opp. En spøkefugl sa at nå var fangeleiren “vigslet.” Hustruen til en avdød

venn av meg skriver: (1948) “Som du vet tok J. livet av seg sist vinter. Han hadde fått nok.

Jeg fikk nervesammenbrudd, og alt var så svart, så svart. Heller ikke hadde jeg mat til meg og ongene.

J. hadde fortalt meg så meget om Frelsesarmeens besøk i Espeland fangeleir, så jeg henvendte meg til ledelsen i Strømsgaten. Uten å stusse ga en major (Solvang?) ordre om at jeg skulle hjelpes, og snart etter kom en lastebil med ved, mat og klær til oss. To slumstøstre fulgte med, og de ordnet med legehjelp til meg. Tidligere hadde jeg spurt Kirkens menighetspleie om hjelp, - men ble blankt avvist.

Nå er jeg kommet i ordnede forhold, har fått jobb og leilighet, og ungene trives.

Forleden ga jeg 1000 kroner til slumstøstrenes arbeid, - og får jeg penger til overs fremover skal også disse gå til Frelsesarmeen.” ●

Dommen

- Man kan dømme meg, men dommen vil bli liggende som en blodskyld over det norske folk.

(Vidkun Quisling i 1945.

Cfr. Hans Nielsen Hauge, Marcus Thrane m.fl.)

Med Arnfinn Moland ...Forts. fra side 2

kende "likvidasjon". Han gir noen leksikalske opplysninger om selve ordet, men er kanskje ikke oppmerksom på at det var Lenin og Stalin som lanserte begrepene "eliminere" og "likvidere" som omskrivning av utryddelse av virkelige, potensielle eller innbilte motstandere av regimet. Det kan også være at assosiasjonene byr ham imot-

Moland bekrefter at det på dette felt eksisterte et nært samarbeid mellom Milorg og kommunistenes "Osvald" - og andre grupper, som gjerne påtok seg slikt. Andre var altså lite lystne på det, men dette bedret seg etterhvert ved tilgang på villige Milorg-folk og enda

mere ved innsending av spesialutdannede drapsmenn fra Storbritannia. Han er nøye med å understreke at hvert enkelt drap var å anse som et forsvariltak, og ikke på noen måte som hevn eller straff. Bruken av ordet "henrettelse" blir da riktignok absurd. I dette lys fremstår for ham drapene som "militær nødvendighet", som fra hans eget utgangspunkt er en logisk holdbar slutning. Han vil imidlertid åpenbart holde tallet så lavt som mulig, og foretar en begrepsmessig forbillig avgrensning av kriteriene for klassifisering som "likvidasjon". Ved å sette sluttstrek ved tidspunktet for Tysklands kapitulasjon eliminerer han

drap begått etter dette klokkeslett, og har f.eks. også pr. definisjon utelukket de sivile ofre for den egentlig helt meningsløse senkning av Tinnsjø-fergen, som andre har villet inkludere i "likvidasjons" regnskapet. Likeledes faller Feldmann-mordene utenfor definisjonen. I stedet for de opprinnelige 55, senere 65, ender han med tallet 82.

Det er neppe grunn til å polemisere mot Molands tall, om hans eget definitiviske utgangspunkt legges til grunn. For andre drap utført av samme kategori gjerningsmenn kan naturligvis andre betegnelser benyttes. Alt i alt kan derfor Molands bok sees på som et forsiktig skritt i retning av større åpenhet omkring dette dystre kapittel i okkupasjonshis-

torien. Hemmelighetskremerne vil i det lengre løp også ha økende vanskeligheter med å forsvare en "historieskrivning" basert på sondring mellom innen- og utenforstående i adgangen til kildemateriale av avgjørende viktighet. En slik "historieskrivning" vil aldri komme ut av anførselstegnene. Dette, sammen med åpenbart utilstrekkelige tyskkunnskaper og en ikke tilstrekkelig holdning til kilder som også andre kan kontrollere, er innvendingene mot et arbeid av betydelig omfang og også med klart positive sider, men med svakheter som diskvalifiserer det som fremtidig standardverk. ●

urne, og så blev graven dekket med jord for alltid. Resten av rosene la jeg foran fars og mors og Esters gravstøtte.

Efterpå gikk vi tilbake til prestegården, hvor vi alle var budne til middag. Jeg følte meg så trist til mote, her var minner på prestegården overalt. Sogneprest Enger talte om det tradisjonsrike hus fylt av kjærlighet, og om kjærligheten som forsoner og tilgir alt. Da sognepresten var ferdig sa jeg også noen ord, at mine venner og jeg var meget takknemlig fordi vi var budne til prestegården og for den måte vi var tatt imot på. Her var mange gode minner, og den stund vi tilbragte her vil bli uforglemmelig for alltid.

Kl. 16.30 reiste vi tilbake til Oslo over Sandefjord og kom hjem til meg kl. 20.30. Vi takket hjertelig sogneprest Enger som bilte oss frem og tilbake og for all hans bistand i denne saken.

Jeg er så takknemlig mot Gud som har hjulpet meg med å oppfylle Vidkuns siste ønske.

Efter dette ligger det meg sterkt på hjertet, og sikkert også deg, å sørge for å bevare og vedlikeholde gravstedet i fremtiden. Da jeg har forstått på deg at du ikke vil komme tilbake til Norge igjen, er det kanskje best at jeg påtar meg tilsynet med graven. Hvis du er enig i det, vil jeg betale nu depositum kr. 500,- og avgiften for graven for 40 år fremover. Av formelle hensyn må du da i så tilfelle være så snill å sende meg en erklæring om at du samtykker i at jeg overtar gravstedet.

Jeg ville være takknemlig om du vil skrive til meg snarest hvorledes du stiller deg til dette, da jeg må gi beskjed til sogneprest Enger og sogneprest Laland i Gjerpen.

Jeg håber at du og Lillebeth er friske og at dere får en god sommerferie.

Da jeg selv gjerne vil ha en kopi av dette brev som minne, skriver jeg det på maskin.

Med hjertelig hilsen
Maria (sign.)

Det var kong Olav som oppfylte Marias ønske om å få gravlagt Vidkun Quisling på Gjerpen

Vår inderlig kjære
MARIA BASILIEVNA
QUSLING

f. Pasek
sovnet stille inn
17. januar i troen på sin
frelser i en alder av 79 år.

Ulla og Wilhelm Klüwer
Kathrine Normann
Kåre Haugerud
H.K.Schaanning
Øvrige venner

Etter eget ønske har begravelsen funnet sted i stilhet.

(Annonse "Aftenposten"
25. jan. 1980.

Maria Quisling kunne rolig dø etter at hun gjennom 35 år hadde kjempet for å få sin mann, Vidkun Quisling, gravlagt. Hun lykkes med

sin kamp etter at kong Olav var trukket inn i saken. "Jeg er glad for at jeg kan få lov til å gjøre dette", skal kongen ha sagt da han i statsråd besluttet å innvilge Marias søknad.

Også justisminister Jens Haugland lot Maria forstå at han nå syntes det var hyggelig å kunne ordne forholdene.

Sokneprest Asle Enger spurte ham om Maria også kunne få gravere Vidkun Quislings navn på gravstøtten. "JA, det skulle bare mangle", sa justisministeren. Med dette ga han grønt lys for at Norge fikk sin Quislinggrav likevel.

Etter begravelsen i juli 1959 skrev Maria til Vidkun Quislings bror, ingeniør Arne Quisling, hvor hun fortalte om dagen da hennes mann ble stedt til hvile på familiegravstedet i Gjerpen, slik han hadde ønsket.

Brevet lyder:

1. juli 1959 kl. 10.30 reiste vi hjemmefra til Gjerpen. Sogneprest Enger var så hjelpsom og elskverdig at hun kjørte oss i sin bil. En venn av Vidkun og en god bekjent av meg var med. Jeg satt ved siden av presten, de andre to i baksetet og hadde urnen mellom seg dekket til med blomster.

Det var en merkelig ferd som jeg vil huske så lenge jeg lever. Vi bilte med stor fart da vi måtte være fremme ved kirkegården ved kl. 14.00 tiden. Det var deilig varmt vær og strålende sol hele tiden. Minnene strømmer på meg. Jeg fortalte meget til sognepresten om Vidkun og vårt liv underveis.

Da vi kom frem, ble vi tatt pent imot av sogneprest Laland på Gjerpen prestegård, og han ba oss inn. Det var rørende å se svigerfars

fotografi i prestekjole i hallen sammen med fotografiene av andre sogneprester fra gamle dager på Gjerpen.

Mens vi satt i stuen kom sogneprest Enger ikledt hvit vakker prestekjole, og vi gikk alle i langsom prosessjon til familiegravstedet. Bak oss gikk Vidkuns venn med urnen, min venninde, sogneprest Laland og hans sønn pastor Laland fra Bodø, kirkevergen og graveren.

Da vi kom frem var graven åpen. Sogneprest Enger bad en bønn og foretok jordpåkastelse, og så sang alle prestene salmen "Kjærlighet fra Gud". Jeg stod ved graven sterkt grepet og gråt, jeg tenkte på min kjære elskede Vidkun og hans tragiske skjebne, på far og mor som jeg var så glad i, tenkte på oss alle. Og der stod jeg alene ved deres grav. Jeg la syv røde roser på Vidkuns

Hjemmefrontsleder Erland Asdahl:

De landssvikdømte kommer til å få full oppreisning

Det ble litt av et skjelv da landets politikere åpnet dagsavisene fredag den 13. november 1987 og fant et stort oppslått intervju INOs pressetjeneste hadde hatt med den tidligere stortingsmann og milorgleder Erling Asdahl. I dette kunne vi lese:

“Jeg er ikke i tvil: Som gruppe kommer de landsvikdømte til å få oppreisning. Mange av dem var ekte patrioter som ville gjøre en innsats for landets ve og vel. De ble av seierherrene med arbeiderpartiet i spissen utsett som syndebukker. Dermed ble oppmerksomheten i folket ledet bort fra politikernes egne misgjerninger og den unntilfellenhet som førte oss inn i krigen. Men som nasjon kan vi i lengden ikke leve med at en stor gruppe fedrelandsinnede nordmenn ble dømt som kriminelle på rent politisk grunnlag.”

Det er tidligere stortingsmann, den kjente senterpartipolitiker Erling Asdahl som sier dette til redaktør Idar Aarheim i INOs pressetjeneste. Vi bringer her utdrag av samtalen. Den er oppsiktsvekkende. Asdahl selv, hans eldre bror Kristian (tidl. stortingsmann for Høyre) og faren ledet deler av Hjemmefrontens arbeid fra slektsgården Fossum på Årnes under krigen.

Riksrett

Asdahl: “Jeg er med årene blitt stadig mer kritisk til det som skjedde under krigen og “Rettsoppgjøret” etterpå. Den omfattende forfølgelse av frontkjempere og NS-folk var en storstilet avledningsmanøver. Den skulle oppfange folkets misnøye og frustrasjon etter fem-års okkupasjon. Samtidig ble

oppmerksomheten ledet vekk fra den evneløse politikk arbeiderpartiregjeringen med støtte av andre politikere, hadde ført frem til 1940. Den ødela landets forsvarsevne samtidig med at regjeringen ikke maktet å føre en troverdig nøytralitetspolitikk slik som i Sverige. Det er en skandale at ikke eksil-regjeringen i London etter hjemkomsten ble stillet for en riksrett.”

Borgelig svikt

Men de andre politiske partier var jo med på Arbeiderpartiets hevnoppgjør. Det gir vel de borgerlige medansvar?

Asdahl: - I aller høyeste grad. De lot seg lokke med i det sosialistiske maktpill og fikk politisk sett betalte dyrt. Ved valget i 1945 gikk både Høyre, Venstre og Bondepartiet (Senterpartiet) drastisk tilbake.

Groteskt rettsoppgjør

Tenk på hvor groteskt urettferdig “Rettsoppgjøret” var. En og annen entreprenør som hadde tjent godt på utbyggingen av tyske forsvarsanlegg under krigen, ble kanskje straffet. Derimot gikk et par hundre tusen arbeidere som også hadde tjent adskillig på denne krigsinnsats for tyskerne, fri. Arbeiderpartiet vile ikke trekke tyskerarbeiderne til ansvar fordi de var blant partiets mest solide velgermasse!

Derimot kunne et passivt NS-medlem som på ingen måte hadde ydet okkupantene bistand, både få straff og kraftige, økonomiske inndragninger. Dessuten var de ofte blitt offentlig sjikanert og ikke sjelden bestjålet under arrestasjonen og interneringen.”

Krigsforbrytelser

Men krigsforbrytelser bør vel straffes?

- Ja, men da burde de helst straffes både blant seierherrene og taperne. Dengang var det bare de tapende som ble trukket til ansvar. Russernes fremferd mot egne og overvundne var like store forbrytelser mot menneskelheten som nazistenes verste utskielser. De vestalliertes terrorbombing av sivilbefolkningen i tyske byer, for ikke å snakke om amerikanernes atombomber over Nagasaki og Hiroshima, var utvilsomt krigsforbrytelser i folkerettslig forstand.

Torturister og folkerett

Asdahl: - Når det gjelder torturister og andre nordmenn på tysk side som hadde begått kriminelle handlinger, kunne de etterkrigen blitt straffet på vanlig måte. Det var ikke nødvendig å vedta grunnlovsstridige, tilbakevirkende forordninger for å ramme dem.

Var dere som aktive hjemmefrontsfolk under krigen blitt informert av ledelsen om at folkeretten ikke

ga dere beskyttelse dersom dere ble tatt med våpen eller i forsøk på sabotasjehandling mot okkupanten?

- Nei, vi fikk høre at det var tilstrekkelig for å gi oss status som krigsførende, at vi utstyrte oss med armbind med norsk flagg. Disse armbundene fikk vi forresten først våren 1945!

I ettertid er jeg blitt klar over hvor uansvarlig det var av Hjemmefrontens ledelse å narre unge, idelaistiske nordmenn med en slik feilinformasjon. Vi visste jo heller ikke at Norge ikke kunne betraktes som krigsførende nasjon etter at regjeringen hadde gitt Ruge ordre om total kapitulasjon med samtlige stridskrefter 10. juni 1940.

Kunne blitt skutt

Asdahl: - La meg nevne et konkret eksempel. Her på Fossum gård hadde vi adskillige våpen, materiell og ammunisjon godt gjemt det siste krigsåret. Statspolitiet kom for å undersøke. De var på riktig spor og hadde nær avslørt den farlige hemmeligheten. I så tilfelle hadde sannsynligvis tyskerne skutt flere i familien - og de kunne faktisk gjøre det med folkeretten på sin side!

Hvor naive og uvitende var vi ikke dengang. Vi visste heller ikke at “Elverumsfullmakten” som Stortinget skulle ha gitt regjeringen 9. april 1940, og som alle var så stolte av etter krigen, i

virkeligheten aldri var blitt avgitt.

Kristent livssyn og front-søstrene

Har ditt kristne livssyn spilt en rolle for din revurdering av “Rettsoppgjøret”?

- Jeg har vært personlig kristen siden tidlig i ungdommen. For meg har det utvilsomt vært av betydning. Prinsipielt er jeg en motsander av dødsstraff og jeg syntes allerede i 1945 at arrestasjonene, interneringen og landssviksakene gikk over alle grenser og jeg mislikte den ensidige hetsen som kom til uttrykk i pressen. Samtidig kjente jeg flere gode sambygninger som ble arrestert fordi de hadde vært på feil side av politisk overbevisning.

Som kristen synes jeg noe av det verste var den urettvise behandling front-søstrene fikk. Selvom de hadde meldt seg frivillig med livet som innsats for å lindre de såredes nød og smerte, ble de under “Rettsoppgjøret” behandlet som kriminelle enda de sto under beskyttelse av Røde Kors i Geneve.

Som kristne er vi pålagt å vise barmhjertighet. Derfor er det ekstra opprørende å oppleve at barmhjertigheten blir straffet! Dessverre må vi også si at Den norske kirke heller ikke var på høyde med situasjonen etter kri-

gen. Når det gjaldt den uretten frontstøtterne ble utsatt for, burde kirken ha protestert på det kraftigste, sier Erland Asdahl.

- *Andre betenkelige forhold i etterkrigstiden?*

- Asdahl: - Det har også vært vanskelig for meg å få det til å stemme at samtidig med at frontkjempere som hadde bekjempet Sovjetunionen av idealistiske grunner, satt innesperret, gikk Norge våren 1949 inn i den anti-sovjetiske NATO-alliansen. I senere tid har også offentligheten fått erfare at Arbeiderpartiet og LO sammen med politiet og den militære sikkerhetstjeneste, drev overvåking av motstandere på venstresiden.

Prinsipielt er det selvfølgelig betenkelig at et parti og en fagorganisasjon tilriver seg en så sterk maktposisjon at den på det nærmeste blir identisk med statsmakten.

- *Har vi hatt en tilstrekkelig kritisk presse og offentlighet i etterkrigstiden?*

Ensretting i presse og politikk

- Det har vært altfor meget hysj-hysj-mentalitet og lite frimodighet på en rekke områder i vårt samfunn. Ikke bare i forbindelse med tabu-temaene som her er blitt berørt. Iblant er det like viktig å notere seg hva pressen ikke skriver om. Tenk på hvor lite kritisk den har vært f.eks. i forbindelse med Alexander Kielland-ulykken.

Innen partipolitikken er det også altfor meget av kameraderi og konvensjonalitet. Djerve og kritiske røster bringes ofte til taushet. Det samme gjelder innen ledelsen i næringslivet og i organisasjonene. Ofte velges uselvstendige og svake ledere av sterke, maktglade bakmenn som ønsker å bruke dem i eget maktspill. Personlig initiativ, mot og ansvarsfølelse blir sjelden belønnet etter fortjeneste. Men landet lider av et ineffektivt byråkrati og ofte ledere som er andres øyentjenere.

- *Hva er det pressen unn-*

går å skrive om?

- Det gjelder ikke bare urettferdigheter og fortelser i forbindelse med krigen, men det er en rekke saker pressen ikke forfølger til bunns slik at de virkelig ansvarlige trekkes frem i offentlighetens lys. Tenk bare på de store industri-skandaler: Ødeleggelsen av Tandberg, statsbedriftenes elendige resultater, de uhyrlige overskridelser i Nord-sjøen og nå på Mongstad. Hvem er de virkelig ansvarlige for de skandaløse forhold ved Kongsberg Våpenfabrikk?

- *På Stortinget ville du at de borgerlige skulle stille mistillitsforslag til AP-regjeringen i forbindelse med Alexander Kielland-katastrofen. Da dette ikke lyktes, ga du din stemme til Hanna Kvanmos mistillitsforslag. Kostet det deg din politiske karriere videre?*

- Denne plattformkatastrofen er på ingen måte blitt uholdet etterforsket på en faglig betryggende måte. Flere av ekspertene i granskningskommisjonen burde ha vært erklært inhabile, de hadde partsinteresser i saken. Jeg har tidligere trukket frem navnene, men man valgte å dysse ned saken!

De tekniske undersøkelser tyder nemlig entydig på at Kielland-katastrofen skyldtes en sabotasjehandling. Kanskje en sabotasjehandling som tok sikte på å trekke oppmerksomheten vekk

fra de usannsynlige kostnadsoverskridelser i Nord-sjøen på tilsammen 22 milliarder kroner som nettopp var avdekket. Det viste Moekomitéens fyldige rapporter om kostnadsoverskridelsene like før plattformkatastrofen som skjedde 29. april i 1980. Moe-komitéens rapport ble aldri seriøst gjennomdebattert på grunn av Kielland-tragedien som også avdekket et usunt samspill mellom partiene som hindret oppklaring av hvordan ulykken i virkeligheten hadde skjedd.

Selvfølgelig hadde Hanna Kvanmo rett i den saken som avdekket politisk innavl og korrupsjon. Jeg er stolt over at jeg stemte med henne og nektet å følge partipisken. Derfor kunne jeg forlate Stortinget som en fri mann, men med få illusjoner om partipolitikken.

Mistilliten til partier og politikere

- *Var årets protestvalg og den lave valgdeltagelse et uttrykk for mistro til partipolitikkerne?*

- Jeg tror det. Og partiene og politikere har seg selv å takke for synkende troverdighet. Vi trenger et redeligere politisk system som satser på begavede mennesker som tør å ta personlig ansvar.

Kort tid etter intervjuet døde Asdahl av kreft. (red.anm.)

De gode mot de ... Forts. fra side 7

bombe i Gratangen, slik det beskrives av Astrup Nilssen i omtalen av "Dronning Maud". Roscher-Nielsen reagerte på det samme da han i juni 1940 møtte Falkenhorsts stabssjef oberst Buschenhagen for å kapitulere, at billaster med sivile arbeidsfolk dro av gårde for å sette flyplassen i stand.

Som krigen gikk opplevde angiveribegrepet en inflasjon. Ulateig beskriver et spesielt tilfelle, som kunne grense opp til angiveri. En

43 år gammel Oslo-advokat førte sak for en velholden forretningsmanns kone som ble tilkjent et beløp. Da advokaten mente å ha fått kjennskap til at forretningsmannen skulle reise til Sverige, meldte han det skriftlig til lensmannen. Advokaten var senere riksadvokat Sven Arntzen, som ble en særlig aktiv mann under oppgjøret etterpå.

Det er en meget innholdsrik bok Ulateig har laget. Til å få forstand av.

Nå tar vi et tak for VENNEGAVENE

Vi takker denne gang hjertelig for 75 vennegaver som gir oss tilsammen 16.200 kroner.

Som dere vil se i dagens nummer av *Folk og Land* har vi sterkt behov for økonomisk støtte, - og vi håper ikke noen vil svikte oss når det gjelder penger til bladets drift.

Vår adresse er:
**FOLK og LAND, Postboks 3239 Elisenberg
0208 Oslo**

Takk for følgende bidrag:

Initialer	Sted	Beløp	Initialer	Sted	Beløp
E.D.	Sortland	340,-	I.S.	Stavanger	300,-
I.L.	Torp	200,-	O.B.	Kongsberg	260,-
A.G.	Haukedalen	100,-	A.O.	Hamar	100,-
Ö.R.	Minnesund	100,-	P.Ö.	Surnardal	40,-
G.G.	Uvdal	100,-	M.A.	Ålesund	200,-
M.A.	Dovre	100,-	A.N.	Hamar	100,-
L.B.	Revsnes	100,-	I.A.	Engenes	250,-
P.O.S.	Brandbu	300,-	S.S.	Porsgrunn	200,-
B.H.	Fetsund	100,-	A.Ö.	Skien	200,-
W.H.	Bergheim	100,-	J.M.	Lillehammer	200,-
H.H.	Porsgrunn	300,-	O.H.	Seljord	100,-
S.K.	Lidköping	100,-	H.M.O.	Os	100,-
J.S.	Hövik	100,-	O.H.	Hemnes	100,-
E.H.	Skårer	300,-	O.A.	Halden	300,-
J.E.	Skien	300,-	H.R.	Dokka	100,-
E.H.	Nesbru	200,-	T.L.	Porsgrunn	200,-
O.S.	Kröderen	140,-	M.V.	Namdalseid	200,-
J.S.	Steinkjer	300,-	M.V.	Namdalseid	200,-
L.S.	Dale	90,-	D.S.	Isfjorden	300,-
N.N.	Våle	200,-	J.B.	Oslo	200,-
G.A.	Sverige	120,-	M.U.	Jessheim	100,-
O.S.	Larvik	50,-	E.G.	Tynset	200,-
T.B.J.	Røyken	200,-	E.G.	Finsland	340,-
A.J.	Mandal	40,-	G.K.	Bergen	100,-
O.G.	Våler i Solør	800,-	H.A.	Eidanger	500,-
M.M.	Gol	200,-	R.J.	Filisa	100,-
B.H.	Drammen	100,-	B.Aa.	Sunde	100,-
D.C.	Moss	140,-	E.H.	Sparbu	340,-
S.F.T.	Storforshei	40,-	S.K.	Gran	340,-
K.S.	Bodö	40,-	J.A.	Engerus	250,-
E.J.	Stavern	100,-	J.G.	Saude	840,-
Motstands-			M.N.	Fåvang	240,-
mann	Mosjøen	840,-	R.T.	Ånes	300,-
S.L.Aa.	Vang	300,-	F.H.	Oslo	100,-
A.N.	Porsgrunn	300,-	M.A.	Ålesund	200,-
J.F.	Sverige	160,-	O.K.	Kristiansand S.	300,-
P.T.	Kongsberg	200,-	H.T.	Oslo	200,-
R.B.	Stokmarknes	300,-	R.	Brandbu	340,-

Feldpost og konvolutter til og fra Østfronten ønskes

Bilder, dokumenter og tidsskrifter ønskes for Geir Brenden.

Kontakt: Ragnar Wolden, Ulsvad 32, 2770 Jaren, tlf.: 61 32 85 55 etter kl. 16.00 eller skriv.

Lurer dere på noe, kontakt Kjell Blich Schreiner

Kloke ord om uklok handling

Av oblt. Cand.philol.
Anton Olstad

Aftenposten har 6.12. Knut Ødegårds omtale "Merkelig nulling av Eggens bok."

"Jeg opprøres over at et skjønnlitterært verk som av en rekke kvalifiserte akademikere regnes som meget høyverdig, blir avvist på denne måten", skriver han.

Eystein Eggen er først nullet for den fine beretningen om General Fleischer og hans rolle.

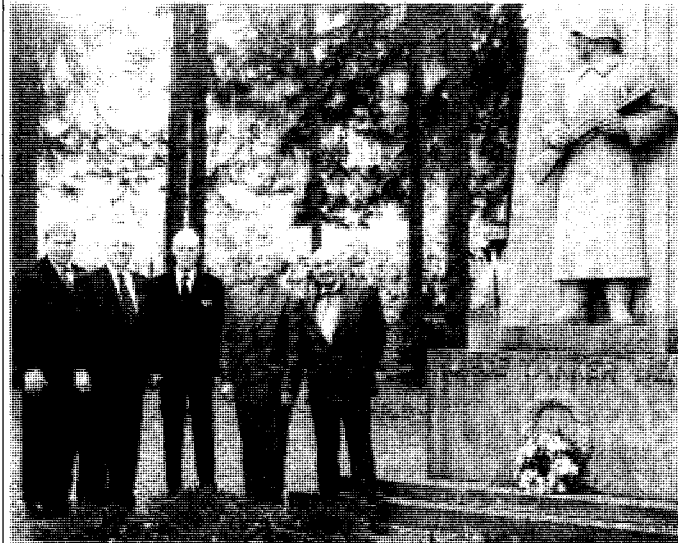
Nå er det "To konger" som skal få samme skjebne. General Fleischer ble nødt til, fordi norske tropper

skulle få våpen og utstyr av Scottish Command, like etter at britene hadde mistet våpen og personell ved Dunquerque, å godta at nordmennene skulle ha territorielt ansvar, under Scottish command "T". Fleischer var ivrig på at når britene ville foreta angrep på norskekysten, skulle nordmenn delta for å forberede befrielsen av landet. Det passet ikke Nygaardsvold å utsette kystbefolkningen for angrep og deretter tyske represalier.

For å beholde kontrollen, fjernet man den nøytrale forsvarsminister og erstattet ham med militærmotarbeideren Oscar Torp. Det førte til at man innkalte militæratasjeen i Finland, major Hansteen og gjorde ham til forsvarssjef, mens Fleischer ble sendt til USA i en ikke-jobb. Grunnen til at man tok Hansteen var ikke hans taktiske erfaring eller at han hadde utmerket seg i 1940, men fordi man mente at han som militæratasje i Finland hadde skaffet seg store kunnskaper om russerne, verdifullt i London. Torp plassert som forsvarsminister utløste sterke protester fra løytnantene i Marinen. Men Torp var en dyktig administrator, og med Jens Chr. Hauge som leder av Milorg hadde AP full politisk kontroll over et "vesen" partiet i en årrekke hadde motarbeidet.

Kan godt forstå at en mann som dristet seg til å peke på dette, risikerte nullstilling.

Fra kransenedleggelsen

Som vi nevnte i forrige nummer ble det i forbindelse med julen holdt en forsonings-høytidelighet på Vestre gravlund hvor minnesteinen for fjerne russiske soldater ble bekranset.

På vårt bilde finner vi initiativtakerne:

Fra v. Lasse Tur, Eivind Saxlund, Per Bradley, Jørgen Høve og Kjell Blich Schreiner.

Vår minnestøtte ved Sr.Petersburg over norske legionærer som falt under krigen glemmes heller ikke av våre russiske venner. Den blir jevnlig stelt og smykket med blomster og kranser. Som Eivind Saxlund sa under sin minnetale på Vestre gravlund: "Krig må avløses av fred og forsoning. Den kjærlighet overfor sitt folk, som de soldater som minnes her, har vist og satt livet til for, inspirerer oss som lever, til et liv i forsoningens tjeneste og kjærlighet til alle mennesker uten unntak".

Hjelpeorganisasjonen for krigsskadede

Midt under den hektiske jule-travelhet ble giroblanketten til støtte for krigsskadede frontkjempere og fälnes etterlatte ikke lagt inn i nr. 9/10 av Folk og Land.

Behovet for hjelp er stort og vi appellerer til hver enkelt av leserne: **Benytt giroblanketten som følger dette nummer.**

Få AVISER jeg leser med så stor interesse

Herr redaktør!

Jeg har i en årrekke mottatt avisen «Folk og Land» gratis. En dag kom jeg til å tenke på at det ikke er mange publikasjoner som jeg leser med så stor interesse som nettopp denne avisen. Avisen inneholder mange opplysninger som man ikke kan lese noe annet sted. Den tar opp tabuemner fra årene under og omkring den tyske okkupasjon ... En tid som faller sammen med min egen barndom.

Jeg har stor forståelse for at mange medlemmer av NS

Av professor
dr. jus. Fridtjof Frank Gundersen

føler seg urettferdig behandlet. Jeg er helt enig i at mange av dem som vendte tilbake fra London i triumf i 1945 i virkeligheten var sterkt medansvarlige for det kaos som oppstod i 1940. At historiens dom vil bli en annen enn rettsoppgjørets, er jeg i liten tvil om.

Fordi jeg synes «Folk og Land» er et verdifullt lite innslag i vår avisverden, oversender jeg kontingenten for 1987 og takker for de

årene jeg har fått avisen gratis.

Denne lille epistel må De gjerne ta inn i avisen, dersom De ønsker det.

Vennlig hilsen

Fridtjof Frank Gundersen

Mange stortingsmedlemmer og andre «samfunnstopper» har abonnert på FOLK og LAND etter å ha mottatt bladet gratis en tid. Gjennom «Vennegavene» er du med på å støtte slike forsendelser. Red. anm.

Kjente du Taale Bjørnvold?

- Min bror Taale Bjørnvold falt foran Leningrad 23. januar 1943. Mine foreldre og jeg fikk aldri opplysninger om de nærmere omstendigheter omkring den tragiske hendelse.

Finnes det frontkjempere blant "Folk og Land"s lesere som kan fortelle meg noe om ham og hans bortgang vil jeg være svært takknemlig.

Skriv til: Sivilingeniør Bjørn Bjørnvold, Prestealleen 30, 3945 Eidanger, eller ring tlf. 35510713.

- Husk bladpengene!

Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie

Adresse: POSTBOKS 3239 ELISENBERG, 0208 OSLO